

ANIVERSĂRI ȘI COMEMORĂRI

UN CENTENAR COMEMORATIV – GRIGORE CREȚU

Conf. univ. dr. Ioan DĂNILĂ⁴²⁴

Abstract: *It has been a few years since I have been waiting for an opportunity to write about Grigore Crețu and here it was in 2019, on the 100th anniversary of the death of the great and unknown scholar. My interest was activated by a significant biographical detail: the place of birth (in 1848) is the city of Târgu-Neamț.*

Keywords: *centenary, commemoration, folklore, philology, editor*

Sunt ceva ani de când tot aștept un prilej de a scrie despre Grigore Crețu și iată că acesta s-a ivit în 2019, la împlinirea a 100 de ani de la moartea marelui și necunoscutului cărturar. Interesul meu era activat de un detaliu biografic semnificativ: locul nașterii (în 1848) este orașul Târgu-Neamț. Din informațiile pe care le dețin până acum, este cel mai important filolog pe care l-a dat urbea de sub Cetatea Neamțului. Încă patru localități ar trebui să-l revendice: Iașiul (unde a urmat cursurile secundare), Bucureștiul (unde și-a desăvârșit studiile universitare și unde a profesat, la Liceul „Matei Basarab”), Romanul și Hușiul (unde, la seminarele teologice, a predat limba și literatura română și limba latină). Ba s-ar alătura aici Mănăstirea Voroneț, unde a descoperit un manuscris capital pentru istoria filologiei românești, și Blațul, unde a identificat o importantă lucrare lexicografică.

Nu sunt cunoscute prea multe date biografice (ar merita să fie obiectul unei teze de doctorat sau măcar al unei lucrări de licență) și poate de aceea s-au strecurat unele inadvertențe. De exemplu, un important dicționar al folcloriștilor români dă ca loc de naștere comuna Ștefănești din județul Botoșani (la 25 ian. 1848)⁴²⁵. Portretele de care are parte sunt foarte puține și îl recunosc ca filolog⁴²⁶ ori pur și simplu ca „profesor român”⁴²⁷. Deși are merite evidente în planul istoriei literaturii române, lucrări din acest domeniu (lexicografice și

---

⁴²⁴ Conf. univ. dr., Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău.

⁴²⁵ Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, I, București, Editura „Saeculum I. O.”, 1998, s.v. Eroarea este preluată de alte lucrări informative (Ioan Baban, *Univers cultural și literar vasluian. Dicționar*, Iași, Editura PIM, 2008; data nașterii: 30 ianuarie 1848, în Ștefănești, jud. Botoșani; în Botoșani ar fi urmat școala primară) și amendată de Nicolae Scurtu („Inscripții nemțene/ Un cărturar nemțean – Grigore Crețu”, ZACH News – ziar online regional, 3 oct. 2014).

⁴²⁶ Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, Editura „Albatros”, 1978. La bibliografia de referință apare doar articolul lui Al. Horvath, *Dictionarium valachico-latinum* (Anonymus Caransebesiensis), în „Studii de limbă, literatură și folclor”, vol. II, Reșița, 1971, pp. 69-76.

⁴²⁷ I.-Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționar enciclopedic ilustrat*, II, București, Editura „Cartea românească” S.A., 1931.

de sinteză) îl ignoră⁴²⁸). Mai puțin sec este tonul lui Lucian Predescu, în 1940: „CREȚU, Grigore, n. 25 Ian. 1848 în Târgu-Neamțului, † 1919. Membru al soc. ieșene «Junimea». Numele de familie ar fi trebuit să-i fie Robu, care însă fu înlocuit cu porecla C. dată de călugării de la mănăstirea Neamțului unui frate mai mare cu părul creț. A fost profesor de română și latină la seminarele din Roman și Huși, iar de la 16 ani ocupă aceeași catedră la liceul Matei Basarab din București”⁴²⁹).

În literatura română sunt prezente nume de scriitori apropiate de configurația literală a lui Grigore Crețu: George Crețeanu (1829-1887), „poet minor, de un sentimentalism lăcrămos [...], un făcător de versuri goale” (G. Călinescu) sau, mai ales, Grigore Crețescu (1853-1933), prozator. Numele de familie fusese Crețu, motiv pentru care Neculai V. Coban scrie în „Viața Basarabiei” din 1941: „Un scriitor necunoscut – Grig. Crețu-Crețescu”.

Mai aplicat este câte un fericit medalion așezat, împreună cu alte texte de prezentare tematică, într-un volum. Este cazul lucrării filologului Eugen Pavel, care după un titlu general – „Arheologia textului” –, comentează „Odiseea unui bibliofil: Grigore Crețu”⁴³⁰), fixând coordonatele esențiale ale personalității cărturarului: „bibliofil împătimit”, „inițiat în labirintul bibliotecilor și al colecțiilor mănăstirești mai puțin cunoscute”, „retras, dar sânguinos”⁴³¹).

Contribuțiile filologice al lui Grigore Crețu pot fi organizate în două grupe: literară și, respectiv, lingvistică. Din prima categorie fac parte: „Codicele Voronețean”, manuscris de excepțională însemnătate din secolul al XVI-lea, descoperit în 1871 (în alte locuri, 1877), în podul unei clădiri a Mănăstirii Voroneț. (Am cercetat, la secția Patrimoniu a Bibliotecii Județene „C. Sturdza” Bacău, ediția I. G. Sbiera, din 1885, criticată de Gr. Crețu, și pe cea din 1981 a Mariane Costinescu.) Anterior, dăduse de „Evangheliarul de la Războieni”. La Mănăstirea Sucevița are norocul de a găsi (în 1875) cea mai veche variantă a cronicii lui Grigore Ureche, însoțită de adnotările lui Miron Costin. Tot acolo va da de manuscrisul rămas sub numele de *Codicele Bratul*, care a cunoscut în zilele noastre două ediții comentate de universitari ieșeni Al. Gafton (2003) și C. Dimitriu (2005).

---

⁴²⁸ Grigore Crețu nu figurează în D. Murărașu, *Istoria literaturii române*, București, Editura „Cartea românească”, 1943; I. C. Chișimia, Al. Dima (coordonatori), *Literatura română. Dicționar cronologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979; *** *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei R.S.R., 1979; G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura „Minerva”, 1982; Al. Piru, *Istoria literaturii române*, București, Editura „Grai și suflet – Cultura națională”, 1994; Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coordonatori), *Dicționarul scriitorilor români*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995; Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române, C-D*, București, Editura „Univers enciclopedic”, 2004; Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura „Paralela 45”, 2008; Nicolae Manolescu, *Istoria literaturii române pe înțelesul celor care citesc*, Pitești, Editura „Paralela 45”, 2014 ș.a.

⁴²⁹ Lucian Predescu, *Enciclopedia României*, București, Editura „Cugetarea – Georgescu-Delafraș”, 1940. Am respectat întocmai ortografia autorului și forma de plural *seminare*, promovată de actualul DOOM. Medalionul continuă cu date despre activitatea publicistică și literară a lui Grigore Crețu.

⁴³⁰ Eugen Pavel, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2012, pp. 124-129; volum accesibil la www.inst-puscariu.ro.

⁴³¹ *Ibidem*, p. 124.

A doua grupă de lucrări, din sfera lexicografiei, include: *Anonymus Caransebesiensis*, „primul dicționar bilingv cu româna ca limbă de bază”⁴³², *Lexiconul slavo-românesc* al lui Mardarie Cozianul (1649), „prima lucrare lexicografică completă păstrată până astăzi”, „însoțită de un documentat studiu asupra glosarelor slavo-române ale secolului al XVI-lea și de un indice alfabetic al cuvintelor românești cuprinse în lucrare”⁴³³) ș.a.

O contribuție filologică de mai mică întindere, dar de importanță culturală este legată de primul volum de poezii al lui Barbu Paris Mumuleanu, „Rost de poezii, adică stihuri. Acum întâi alcătuite în limba românească de Paris Mumuleanu. În București. În cea din nou făcută tipografie 1820”. Grigore Crețu este cel care „a descoperit unicul exemplar păstrat până astăzi”⁴³⁴.

Oarecum distinctă este latura operei lui Grigore Crețu ținând de istoria tipăriturilor. Astfel, împreună cu I. Antonovici, publică „Cercetări despre tipografiile, xilografiile, librăriile și legătoriile de cărți din orașul Bârlad, Județul Tutova” (ediția a doua, București, 1907). După trei ani, singur, dezvoltă subiectul pentru „Tipografiile din România, de la 1801 până astăzi” (București, 1910; mulțumește, printre alții, „polițaiului de la Târgul-Neamțului Al. I. Rizeanu” pentru informațiile furnizate).

Publicistul Grigore Crețu s-a orientat, desigur, spre gazetăria cultural-științifică. Nu figurează în dicționarele presei literare românești (de Ion Hangiu), iar în „Istoria jurnalismului din România în date” (coordonator, Marian Petcu, 2012) apare doar cu colaborarea la „Școala și biserica” din 1898. De la Lucian Predescu aflăm că „a publicat câteva studii filologice în *Convorbiri literare*, *Columna lui Traian* și *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*”⁴³⁵.

De referință este implicarea lui Grigore Crețu în valorificarea tezaurului folcloric. Dicționarele de specialitate precizează că el „este autorul uneia din cele mai ample arhive folclorice românești”⁴³⁶, alcătuită cu ajutorul elevilor de la Liceul „Matei Basarab” și de la Seminarul Teologic Huși și publicată postum, în 1970, în seria „Folclor din Oltenia și Muntenia”). Colindele, de exemplu, cuprind „variante dintre care multe egalează și uneori chiar depășesc în frumusețe colindele din colecțiile G. Dem. Teodorescu și Gr. Tocilescu” (Ov. Papadima)⁴³⁷.

După încercarea de a expune liniile viguroase ale prezenței lui Grigore Crețu în cultura română, se cuvine să atragem atenția asupra faptului că acest cărturar merită a fi mult mai bine cunoscut, iar modelul său de râvnă în scoaterea la lumină a tezaurului spiritual românesc și de frumoasă decență în fața roadelor acestei îndeletniciri să fie asimilat de cercetătorii umaniști în toată activitatea lor. La centenar, un omagiu peste timp și promisiunea de a reveni asupra subiectului.

⁴³² Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *op. cit.*

⁴³³ *Ibidem.*

⁴³⁴ Academia R.S.R., *Istoria literaturii române* (coordonatori, Al. Dima, I. C. Chițimia, Paul Cornea, Eugen Todoran), II, București, Editura Academiei R.S.R., 1968, p. 207. Ne-am folosit de indicele de nume de la sfârșitul lucrării, care însă are un defect: după numele proprii începând cu Co, apar cele cu Cr (Creangă, Crețeanu) și iarăși un șir de antroponime cu Co, la finele căruia dăm de „Crețu, Grigore, 207”.

⁴³⁵ L. Predescu, *op. cit.*

⁴³⁶ Iordan Datcu, *op. cit.*, p. 200.

⁴³⁷ *Ibidem*, p. 201.